

Författarbесök, boktävlingar, föreläsningar...

En inblick i Stockholms stads
läs- och språksatsning med fokus på årskurs 5

**UTGIVEN AV UTBILDNINGSFÖRVALTNINGEN,
STOCKHOLMS STAD 2011**

Produktion: Utbildningsförvaltningens kommunikationsgrupp

Redaktion: Charlotte Dingertz, Taura Hägnesten, Malin Lundh

Grafisk form: Martin Trokenheim

Foto: Björn Tesch

Tryckt på miljövänligt papper.

FÖRORD

Denna sammanfattning återger huvuddragen i den rapport som utgör uppföljningen och utvärderingen av läs- och språkprojektets insatser under 2007–2009. Sammanfattningen har ett tydligt fokus på uppnådda resultat för åk 5, eftersom satsningens tyngdpunkt har legat i de yngre åldrarna.

Uppföljningen, med analys, genomlysning och utvärdering, syftar till att ge en översiktlig, sammanfattande bild av Stockholms stads läs- och språksatsning. Målet är att ringa in vilka effekter satsningen har gett och vad som har varit framgångsfaktorer i projektet, vad som har saknats, vad som kanske inte har fungerat och vad som behöver göras framöver.

Uppföljningen och utvärderingen har genomförts av Toura Hägnesten, utvecklingslärare, utbildningsförvaltningen. Arbetet har kvalitetssäkrats genom ett samarbete med Stockholms universitet med Siv Fischbein, professor emerita, som vetenskaplig handledare. Uppföljningen är en del i stadens policy att utvärdera effekterna av olika satsningar.

Det är vår förhoppning att denna uppföljning och utvärdering ska bidra till en fördjupad diskussion om vad som gör en satsning framgångsrik, vilka faktorer beslutsfattare och projektledare särskilt ska beakta, vad resultatet faktiskt blev av läs- och språksatsningen, samt utgöra ett underlag i arbetet med att även fortsättningsvis förbättra elevers kunskapsutveckling och måluppfyllelse i svenska.

Stockholm i februari 2011

Charlotte Dingertz

Projektledare

INNEHÅLL

FÖRORD	3
INLEDNING	5
Syfte	5
Förutsättningar	6
INSATSER	6
Lokala läs- och språkutvecklare på varje skola	6
Nätverksgrupper	6
Storföreläsningar	6
Mediateket	7
Barn & böcker	7
Språkforskningsinstitutet	7
Läraryftet	8
Riktat ekonomiskt bidrag	8
UTVÄRDERING	8
Deltagande	8
Nationellt prov i årskurs 5	9
Utlåningsstatistik på skolbiblioteken	10
Respons från lärare	10
SLUTSATS	11

INLEDNING

Stockholms stad har under perioden 2007–2010 genomfört ett projekt för att främja läs- och språkutvecklingen hos grundskolans elever. Projektet går under namnet Stockholms stads läs- och språksatsning. Denna kortfattade redovisning av projektet tar upp ett begränsat antal aspekter av projektet. Den kan antingen läsas för sig eller som en ingång till den mer utförliga rapporten ”Lärarkompetens och måluppfyllelse: Uppföljning av en läs- och språksatsning i Stockholms grundskolor” (Toura Hägnesten 2010).

Läs- och språksatsningen är en av fyra ämnesinriktade satsningar som utbildningsnämnden inledde 2007. Anledningen till satsningarna var framför allt att mer än var tionde elev i årskurs 9 i Stockholms stad saknade behörighet till gymnasiets nationella program. Eftersom det finns ett starkt samband mellan en elevs läsförmåga och dennes förmåga att klara andra skolämnen, är ämnet svenska mycket viktigt att stärka.

Syfte

Syftet med läs- och språksatsningen har varit att öka måluppfyllelsen och förbättra elevernas resultat och därmed höja andelen behöriga elever till gymnasiets nationella program. En viktig nyckel till förbättrade resultat för elever är lärarkompetens – om detta råder konsensus inom forskningsområdet. Läs- och språksatsningen har därför varit inriktad på att stödja lärarnas professionella utveckling, genom bland annat föreläsningar och kompetenshöjande aktiviteter. Målet med dessa insatser har varit att lärarna på så vis ska kunna utveckla och variera sin undervisning. Vissa insatser har också varit riktade direkt till eleverna, för att stimulera deras läsinträske. Detta för att internationella studier visar att elever idag ägnar mindre tid åt att läsa böcker än tidigare.

Rapporten ”Lärarkompetens och måluppfyllelse: Uppföljning av en läs- och språksatsning i Stockholms grundskolor” (Hägnesten 2010) redovisar en mängd olika mätningar som gjorts för att utvärdera läs- och språksatsningen. Dessa mätningar skapar en komplex bild av projektet och visar en mängd olika infallsvinklar till insatserna som inte alla kan presenteras här. Fokus ligger här på endast fyra infallsvinklar. De kan sammanfattas i fyra frågeställningar:

1. I vilka avseenden skiljer sig skolorna åt – en jämförelse mellan de skolor som har tagit del av samtliga erbjudna insatser och de skolor som inte har tagit del av någon insats förutom ekonomiskt bidrag (läs mer om de olika insatserna i nästa kapitel).
2. Hur stor andel elever i årskurs 5 har uppnått kravnivåerna i svenska/svenska som andraspråk i nationella provet? Är det fler eller färre än innan satsningen?
3. Hur har utlåningsstatistiken förändrats efter satsningen?
4. Vad tycker berörda lärare om satsningen?

Förutsättningar

Stockholms stads läs- och språksatsning har varit riktad mot samtliga kommunala grundskolor i Stockholm stad. I denna sammanfattning redovisas åren 2007–2009 och insatser för F–6. (Från 2009 har insatser inletts även för 7–9 men dessa utelämnas här.) Valet av insatser har utgått från både nationella och internationella forskningsresultat inom läs- och språkutveckling.

INSATSER

Läs- och språksatsningen har bestått av flera olika insatser för att kunna möta olika skolors olika behov. Projektet har dels startat nya insatser och dels nyttjat redan befintliga verktyg och verksamheter. Insatserna har varit frivilliga, så skolor och lärare har själva kunnat välja att ta del av dem eller inte. Här nedan följer en kort genomgång av de större insatserna. För att läsa om samtliga insatser, se rapporten.

Lokala läs- och språkutvecklare på varje skola

Samtliga kommunala grundskolor (utom några enstaka undantag) har utsett minst en lärare till läs- och språkutvecklare. Dennes uppdrag har inneburit att vara kontaktperson och spjutspets för sin skola inom läs- och språksatsningen samt att delta i nätverksarbete. Läs- och språkutvecklaren har också haft som uppgift att stödja den lokala skolans satsning på läsning genom att dela med sig av sina kunskaper i läs-, skriv- och språkfrågor. Vid vissa tillfällen har han eller hon också haft rollen som samordnare av grupparbeten eller kursledare på skolan. En gång per termin har läs- och språksatsningen bjudit in alla läs- och språkutvecklare till ett stormöte för att diskutera frågor om läsning och språk med andra lärare i samma roll.

Nätverksgrupper

Läs- och språkutvecklarna har vid ett antal tillfällen träffats i smågrupper (sex till tio deltagare per grupp). Nätverksgruppernas träffar har erbjudit en mötesplats där läs- och språkutvecklarna kan ta del av varandras tankar och idéer som kommit upp på respektive skola. Läs- och språkutvecklarna har också vid dessa tillfällen haft möjlighet att komma med synpunkter på projektet och berätta vilka fortsatta behov deras skolor har.

Storföreläsningar

I samarbete med Stockholms universitet har läs- och språksatsningen anordnat en serie föreläsningar om läs- och språkutveckling. Att informera lärare om ny forskning inom det aktuella området har varit ett viktigt moment i projektet. Genom att pedagoger får ta del av ny kunskap om läs- och språkutveckling kan de få nya

perspektiv på sin egen undervisning och inspiration att utveckla sitt eget arbetssätt. Trots att läs- och språksatsningen främst har varit riktad till kommunala skolor, har även fristående skolor bjudits in till storföreläsningarna. Även skolledare, skol- och barnbibliotekarier har blivit inbjudna till föreläsningarna för att inspireras i sitt arbete.

Medioteket

Medioteket är en pedagogisk resurs inom utbildningsförvaltningen som erbjuder tjänster och material till lärare och annan skolpersonal. På beställning av Stockholms stads läs- och språksatsning har Medioteket arrangerat ett flertal aktiviteter. Syftet har varit att fördjupa lärarnas kunskaper, främst didaktiskt, och att bidra till större variation i undervisningen. Ett annat syfte har varit att öka läslusten hos eleverna. De erbjudanden som flest skolor har tagit del av är seminarier och författarbesök. Seminarierna har varit riktade till lärare och haft olika teman, som till exempel ”Att skriva sig till läsning”, ”Reflekterande läsning” och ”Skrivarverkstad”. Författarbesöken har varit till för både lärare och elever. Skolor har fått besök av en författare och inför besöket har eleverna fått förbereda sig genom att läsa böcker, skriva, rita och ordna utställningar.

En annan aktivitet som har genomförts genom Medioteket är Bokjuryn. De skolor som har deltagit har fått en uppsättning böcker till sitt skolbibliotek. Bibliotekarier från Medioteket presenterade dessa böcker för eleverna och lärarna, som sedan fick läsa böckerna och göra en omröstning om vilka böcker som de tyckte var bäst. De elever som röstade hade chans att vinna böcker.

Barn & böcker

Tillsammans med Stiftelsen Skansen och ALMA (Litteraturpriset till Astrid Lindgrens minne) startade läs- och språksatsningen Barn & böcker. Det är en verksamhet som på olika vis har arbetat för att främja barns läsning. Barn och böcker har anordnat programdagar på Skansen i maj månad, där lärare och elever har fått delta i olika aktiviteter som kan väcka elevernas intresse för böcker, läsning och boksamtal.

2009 tillkom Stockholms stadsbibliotek som samarbetspartner. I och med detta växte också en ny litteratürtävling fram: ”En bok i världsklass”. Syftet med tävlingen är att locka till läsning av barnbokslitteratur från olika delar av världen. Detta främjar läsandet i klassen och eleverna får träna på att samtala om litteratur.

Språkforskningsinstitutet

Språkforskningsinstitutet samlar och sprider erfarenheter och forskningsresultat kring flerspråkighet och barns och ungdomars språk- och kunskapsutveckling. En viktig del i arbetet är att skapa en positiv inställning till flerspråkighet i Stockholms skolor och förskolor. Läs- och språksatsningen har finansierat kurser som

Språkforskningsinstitutet arrangerat: ”Reading to Learn” och ”Scaffolding for success”. Kurserna var en utveckling av den så kallade genrepedagogiken och ger metodiska verktyg för läraren att stötta eleverna i deras läs- och skrivutveckling i alla ämnen. Textsamtal och textbearbetning är en central del i metodiken.

Läraryftet

Läraryftet är regeringens riksomfattande satsning för att förbättra lärarkompetensen genom att lärare läser vissa utvalda högskole- och universitetskurser. Projektledaren för Stockholms stads läs- och språksatsning har aktivt varit med i överläggningar med Stockholms universitet och drivit genomförandet av vissa kurser med inriktning på exempelvis läsning, skrivning, flerspråkighet, språkstörningar och genrepedagogik.

Riktat ekonomiskt bidrag

Regeringen har inom en statlig satsning 2008–2009 som kallas ”läsa-skriva-räkna” gett ett riktat statsbidrag till kommunerna med syfte att stimulera kommuner och skolor att stärka arbetet med elevers basfärdigheter. De kommuner som har önskat ta del av bidraget måste följa regeringens riktlinjer och redovisa hur bidraget har använts. Inom området ”läsa-skriva” har bidraget till Stockholms stad använts inom läs- och språksatsningen på följande vis: Samtliga grundskolor i Stockholms stad har tilldelats en del av bidraget för att utveckla sitt arbete med läsutveckling. Exempelvis har bidraget använts till att stärka skolbibliotekets verksamhet, att köpa in nya läromedel eller att tillsätta en extra lärarresurs.

UTVÄRDERING

Deltagande

Under de år som redogörs för här, 2007–2009, har alla kommunala grundskolor i Stockholms stad erbjudits att ta del av de aktiviteter som ingår i läs- och språksatsningen. Intresset har varit olika stort på olika skolor. Tre grupper går att urskilja:

1. De skolor som har tagit del av samtliga insatser som har erbjudits,
2. de skolor som har tagit del av några insatser som har erbjudits och
3. de skolor som har inte har tagit del av någon insats som har erbjudits (förutom det riktade ekonomiska bidraget).

Grupp 1 och grupp 3 är varandras motpoler vad gäller deltagande i satsningen. Det är därför anmärkningsvärt att det syns tydliga skillnader mellan majoriteten av de skolor som utgör grupp 1 och majoriteten av de skolor som utgör grupp 3. Tabellen visar hur de två extremgrupperna skiljer sig åt, utifrån fyra olika aspekter. Det ska noteras att beskrivningarna gäller majoriteten av skolor i respektive grupp.

Grupp 1	Grupp 3
Större skolor med fler elever	Mindre skolor med färre elever
Skolor med elever vars föräldrar har kortare sammanvägd utbildningsbakgrund	Skolor med elever vars föräldrar har längre sammanvägd utbildningsbakgrund
Skolor med flerspråkiga elever	Skolor med enspråkiga elever
Ytterstadsskolor	Innerstadsskolor

Internationella undersökningar visar att flerspråkiga elever har särskilda behov för att uppnå samma språkliga nivå som enspråkiga elever. Undersökningar visar också att elever vars föräldrar har kortare utbildning tenderar att få lägre betygsutfall än elever vars föräldrar har längre utbildning. Utifrån detta perspektiv är det positivt att många skolor med flerspråkiga elever och/eller elever vars föräldrar har kortare utbildning har visat stort intresse för läs- och språksatsningen. En vidare diskussion kring skolornas val att ta del eller inte ta del av satsningen finns att läsa i rapporten.

Nationellt prov i årskurs 5

För att belysa effekten av läs- och språkutvecklingen mellan 2007 och 2009 används här ett riktmärke: Hur många elever i årskurs 5 har uppnått kravnivåerna i nationella ämnesprovet i svenska/svenska som andraspråk? Detta resultat lyfts fram eftersom det är tydligast; det har varit svårt att utläsa någon lika tydlig tendens av övriga resultat. (För att ta del av samtliga resultat, bland annat betyg och meritvärden, läs rapporten.) Anledningen till att valet föll på nationella provet i årskurs 5 och inte årskurs 3 är att det i årskurs 3 mellan åren 2007 och 2009 inte har utförts något annat än en testomgång av provet, som inte har gått att mäta. Nationella provet på högstadiet har inte heller varit relevant, eftersom endast satsningen för F-6 beskrivs här.

Vid en jämförelse mellan de två extremgrupperna, det vill säga grupp 1 (skolor som har deltagit i samtliga insatser) och grupp 3 (skolor som inte har deltagit i någon insats), syns en tydlig tendens: De skolor som har deltagit i samtliga insatser har en tydlig kurva uppåt i andel elever som uppnått kravnivåerna. Samtliga skolor i grupp 1 har höjt andelen elever som har uppnått kravnivåerna. Av de skolor som ingår i grupp 3 (det vill säga som inte deltagit i någon insats, utom riktat ekonomiskt bidrag) har hälften en sänkt andel elever och hälften en höjd andel elever som uppnått kravnivåerna.

Utlåningsstatistik på skolbiblioteken

Utlåningsstatistiken för skolbiblioteken lyfts här fram eftersom en ambition med läs- och språksatsningen har varit att elever ska läsa fler böcker. Stockholms stads skolbiblioteks utlåning har ökat kraftigt: år 2009 hade lån av böcker på grundskolebiblioteken ökat med 31 procent jämfört med år 2007. Eftersom synpunkter från läs- och språkutvecklare från olika skolor har visat att många upplever att elevernas intresse för läsning har ökat (se nedan), förmodas statistiken kunna kopplas till läs- och språkprojektets insatser.

Respons från lärare

Lärares synpunkter har framkommit på olika sätt under satsningen, bland annat genom en enkät som distribuerats till alla läs- och språkutvecklare och genom samtal vid de nätverksträffar som arrangerats. Några få av alla synpunkter som har framkommit om satsningen presenteras här nedan. (För en utförligare redogörelse av enkäten och svaren, läs rapporten.)

Överlag tycks de lärare som har deltagit i satsningen – och som har uttalat sig om den i en enkät eller andra sammanhang – se positiva effekter. En kommentar som framkommit kan fungera sammanfattande för majoriteten av responsen:

"Uppskattar det breda utbudet och intresse har verkligen väckts när vi fått möjligheter till utbildningar som är gratis och tillgängliga för alla."

Bland de skolor som inte tagit del av insatserna, eller som tagit del av endast någon enstaka insats, finns en återkommande uppfattning att skolledningen i större utsträckning behöver prioritera och stötta lärarnas deltagande i insatserna i läs- och språkprojektet. Detta exemplifieras i följande citat:

"Det har inte varit fel på språkprojektet utan på svårigheterna att samordna och driva saker inom vår skola."

Många synpunkter har kommit in om olika specifika insatser. Några av de synpunkter som kommit in från lärare som har tagit del av insatserna presenteras här i korthet: Vid nätverksträffarna har det framkommit att det finns ett stort behov av att träffa andra pedagoger och föra kvalificerade samtal och läs- och språkutveckling. En lärare uttryckte det på följande vis:

"Jag tycker att satsningen har varit mycket bra. Intensiv och inspirerande, men vi behöver mer tid för samtal och reflektioner."

Flera läs- och språkutvecklare har kommit med önskemål om att vara fler än en läs- och språkutvecklare på skolan, eftersom det är svårt att hinna med allt arbete själv. Många av de lärare som tagit del av storföreläsningar beskriver föreläsningarna som något positivt och uppskattat. En invändning har dock varit att föreläsningarna ibland har utgått ifrån en allt för låg kunskapsnivå:

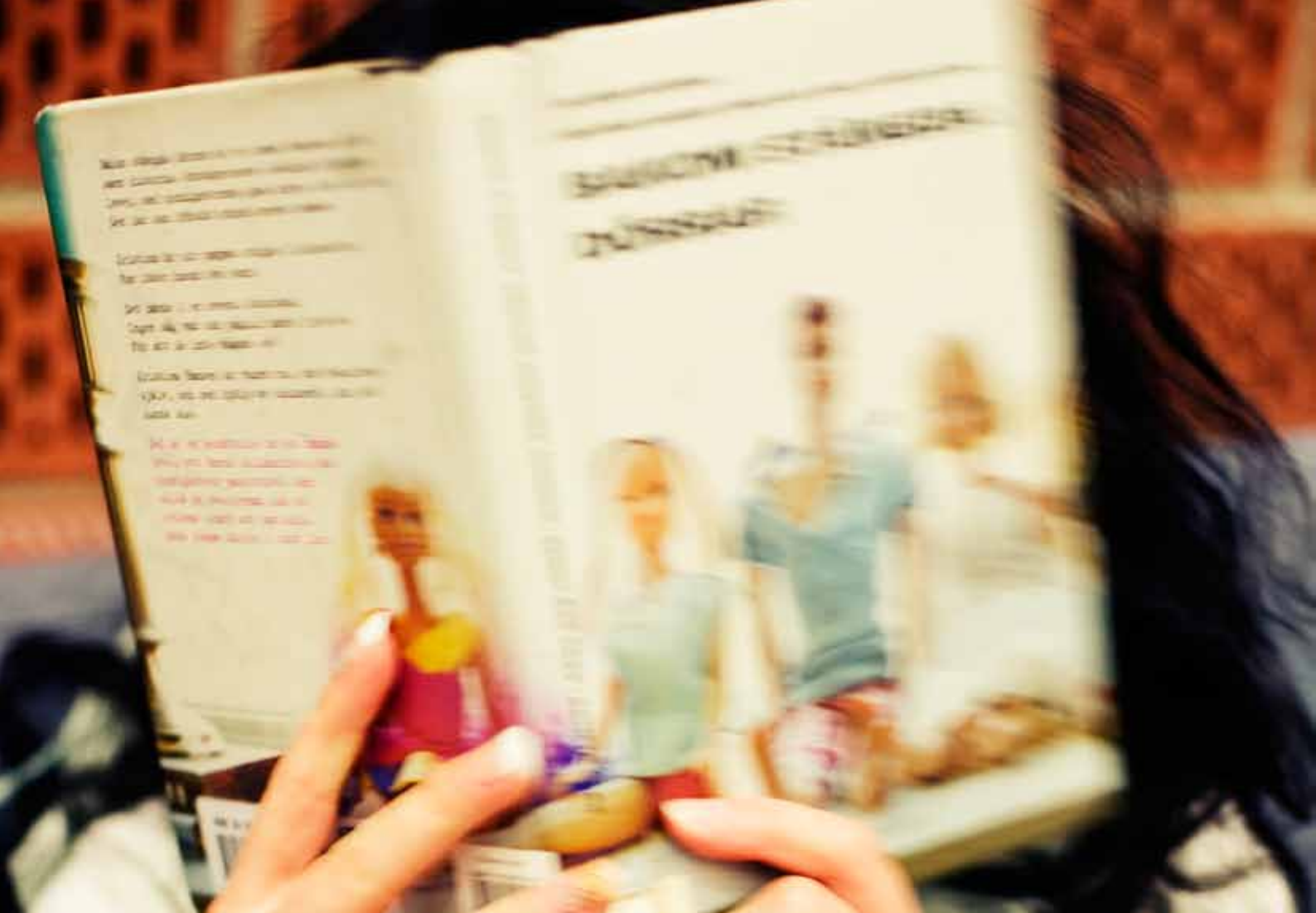
"[...] de flesta åhörare har arbetat i många år och då behöver vi inte höra det självklara som t.ex. en halvtimmes inledning till varför det är viktigt att lära sig att läsa för alla barn [...]"

Majoriteten av de lärare som har tagit del av författarbesöken som Mediateket anordnade har varit nöjda. Bland annat har uppfattningen framkommit att yngre elevers läsintresse, läsande och förmåga att samtala om läsupplevelsen har ökat som ett resultat av författarbesöken. Från deltagarna i Bokjuryn har kommit förslag om fler lättlästa böcker och att satsningen ska göras tidigare under läsåret. Önskemål om att elevröstningen förenklas har också lämnats. I övrigt anser flertalet av deltagarna att Bokjuryn, liksom författarbesöken, har ökat elevernas intresse för läsning. Responsen från dem som deltagit i Språkforskningsinstitutets kurser har varit sval. Med tanke på att många av de skolor som deltagit (läs mer om deltagande i nästa kapitel) utgör flerspråkiga miljöer är detta anmärkningsvärt. En orsak kan vara att de som utsetts till läs- och språkutvecklare på respektive skola inte i första hand är inriktade på flerspråkighet. Slutligen har önskemål framkommit om mer hjälp med att komma igång med bedömningsverktyget LUS.

SLUTSATS

I denna sammanfattning har fyra aspekter av läs- och språksatsningen lyfts fram. För det första syns en tydlig skillnad mellan den grupp av skolor som har tagit del av samtliga insatser som har erbjudits och de skolor som enbart har tagit del av det riktade ekonomiska bidraget. För det andra har de skolor som har deltagit i samtliga insatser fått en ökad andel elever som klarar kravnivåerna för nationella provet i svenska/svenska som andraspråk i årskurs 5. För det tredje har skolbibliotekens utlåning ökat. För det fjärde har de lärare som har deltagit i insatserna överlag gett positiv respons på projektet.

Stockholms stads läs- och språksatsning har här beskrivits mycket kortfattat. Den mer utförliga rapporten "Lärarkompetens och måluppfyllelse: Uppföljning av en läs- och språksatsning i Stockholms grundskolor" (Hägnesten 2010) ger en mer uttömmande bild av projektet och väcker också frågor kring val av insatser och deltagande. Den intresserade läsaren hänvisas till rapporten som ingår i utbildningsförvaltningens skriftserie.



UTBILDINGSFÖRVALTNINGEN
GRUNDSKOLEAVDELNINGEN